

Govor mržnje

Pavlinek, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:943038>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

DIPLOMSKI RAD

Osijek, rujan 2018.

Sara Pavlinek

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

DIPLOMSKI RAD

GOVOR MRŽNJE

Sara Pavlinek

Osijek, rujan 2018.

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

TEMA: Govor mržnje kao oblik sve učestalijeg svakodnevnog govora, posebno na internetu.

TEKST ZADATKA: Istraživanje i pronalaženje najjasnije i najobuhvatnije definicije govora mržnje. Kroz rad postepeno se razrađuje problematika govora mržnje na internetu i u međuljudskoj komunikaciji.

SUBJECT: hate speech in everyday communication, especially on Internet.

Mentor: doc.dr.sc. Ivica Šola

Predsjednik Odbora za završne i diplomske ispite:

izv.prof.art.dr.sc. Saša Došen

SAŽETAK

Iako ne postoji dogovorena definicija, govor mržnje možemo opisati kao nasilan i zlonamjeren govor usmjeren na pojedinca ili grupu zbog njihovih stvarnih ili percipiranih karakteristika i zbog toga izražava diskriminatorna, neodobravajuća, ugrožavajuća ponašanja te predrasude prema tim karakteristikama koje uključuju spol, rasu, religiju, boju kože, nacionalno porijeklo, posebne potrebe ili seksualnu orijentaciju. Namjera ovakvog nasilja je da povrijedi, dehumanizira, zlostavlja, degradira i viktimizira ciljane skupine i protiv njih potakne neosjetljivost i brutalnost. Razvojem tehnologije, dominantan medij za njegov prijenos postao je Internet.

Ključne riječi: sloboda izražavanja, govor mržnje, društvene mreže, Internet nasilje

ABSTRACT

Although there is no agreed definition, hate speech can be described as a violent and malicious speech directed at an individual or group because of their actual or perceived characteristics and therefore expresses discriminatory, disapproving, endangering behaviors and prejudices against those characteristics that include gender, race, religion, color skin, national origin, special needs or sexual orientation. The intent of this kind of violence is to hurt, dehumanize, abuse, degrade and victimize targeted groups and to encourage ignorance and brutality against them. Because of the rapid technology development, the Internet has become the dominant medium for hate speech transmission.

Keywords: freedom of speech, hate speech, social networks, Internet abuse

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. SLOBODA GOVORA I GOVOR MRŽNJE	2
2.1. Načini širenja govora mržnje	3
2.2. Pravna regulativa	5
2.3. Posljedice govora mržnje	7
3. GOVOR MRŽNJE U JAVNIM MEDIJIMA	10
3.1. Govor mržnje i sloboda izražavanja na Internetu	12
3.1.1. Govor mržnje na hrvatskim portalima	13
3.1.2. Govor mržnje na društvenim mrežama	16
3.1.3. Facebook	17
4. KAMPANJE PROTIV GOVORA MRŽNJE	20
5. ZAKLJUČAK	25
6. LITERATURA	26
7. POPIS SLIKA	29

1. UVOD

Sloboda izražavanja i pravo na istu jedno je od temeljnih ljudskih prava u demokratskom i pluralističkom društvu. Sloboda izražavanja podrazumijeva slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti. No, tanka je granica gdje prestaje sloboda izražavanja, a počinje govor mržnje. Govor mržnje društvena je i kulturna jezična pojava koju je nemoguće proučavati izvan konteksta – a najširi je kontekst govora mržnje upravo javna komunikacija.

Svrha i cilj rada je analizirati govor mržnje kao sve češću pojavu u socijalnim odnosima, programskim sadržajima, web portalima, te na društvenim mrežama, najčešćim komunikacijskim kanalom današnjice.

Rad je podijeljen u pet poglavlja, s pripadajućim potpoglavljima. Nakon uvodnog dijela koji donosi definiranje problema, svrhu i cilj rada, slijedi drugo poglavlje sloboda govora i govor mržnje, koji sadrži definiranje i razliku između slobode govora i govora mržnje, te pravni okvir. Treće poglavlje stavlja naglasak na širenje govora mržnje kroz javne medije, i posebice društvene mreže koje koriste već i pripadnici najranije dobi. Četvrto poglavlje donosi pregled najvažnijih kampanja i akcija u pokušaju minimiziranja i suzbijanja govora mržnje. Nakon zaključnog razmatranja u šestom poglavlju slijedi popis literature korištene za izradu ovog rada, te popis slika.

Prilikom izrade ovog rada korišteni su podaci iz stručne i znanstvene literature, web izvori vezani uz ovu tematiku, te znanje stečeno tijekom obrazovanja. Pri izradi rada analiziraju se već postojeći podaci, metode sinteze i usporedbe, a za opisivanje činjenica korištena je metoda deskriptivne analize.

2. SLOBODA GOVORA I GOVOR MRŽNJE

Gdje prestaje sloboda izražavanja, a počinje govor mržnje? To je komplicirano pitanje s obzirom da ne postoji široko prihvaćena definicija ovih termina. Ključno je polazište da je sloboda izražavanja preduvjet za ostvarivanje ostalih prava. Prema Europskoj konvenciji o ljudskim pravima, svaka osoba ima pravo na slobodu izražavanja, a to je pravo koje uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice, te se ne odnosi samo na informacije i izjave koje se primaju blagonaklono ili se smatraju nevažnima, nego i one koje „vrijeđaju, šokiraju ili uznemiruju“. ¹

Pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno i podložno je brojnim ograničenjima koja je i dan danas jako teško odrediti. Europska konvencija o ljudskim pravima i Povelja Europske unije navode da „sloboda izražavanja prestaje djelovati tamo gdje poruka povrjeđuje druga načela i temeljna prava priznata Poveljom, kao što su zaštita ljudskog dostojanstva i načelo nediskriminacije.“ ²

U Europi, sloboda izražavanja može biti ograničena, ne samo radi zaštite prava ili ugleda drugih, već i radi nacionalne sigurnosti, općeg javnog dobra, zaštite zdravlja ili morala, teritorijalne cjelovitosti ili sprečavanja nereda, povjerljivosti informacija, te očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti. Iako znamo da su rasizam i ksenofobija jedni od glavnih pokretača govora mržnje koji nije zaštićen slobodom izražavanja, konkretnu definiciju govora mržnje i zakonskih okvira i granica još uvijek je teško odrediti.

U širem smislu, govor mržnje je način komunikacije koji ocrnjuje ljude na temelju njihovog djelovanja ili prisustva u nekoj drugoj grupi. To može uključiti bilo koju vrstu izražavanja, bilo to putem slika, pjesama ili govora.

¹ Izvor: ECHR, 1976:5493/72

² Woods: The EU Charter of Fundamental Rights, A Commentary, Oxford and Portland, 2014, str. 333

Neke definicije čak proširuju koncept govora mržnje te smatraju kako ona uključuje način komunikacije kojim se potiču pretpostavke ili intolerancija. Ovo razmišljanje ide u smjeru kako ovaj način komunikacije može dovesti do diskriminacije, neprijateljstva i nasilnih ispada u kasnijoj fazi.

Neki pojavni oblici govora mržnje propisani su kao kažnjivo djelo po Preporuci Vijeća Europe i Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije iz 1966. godine. „Kažnjivo bi trebalo biti, među ostalim, svako širenje ideja utemeljenih na rasnoj superiornosti ili mržnji, poticanje na rasnu diskriminaciju, te poticanje na čine nasilja prema bilo kojoj rasi ili skupini osoba druge boje kože ili etničkog podrijetla.“³

2.1. Načini širenja govora mržnje

Govor mržnje pojavljuje se svakodnevno, te se manifestira u različitim oblicima koji mogu biti verbalni ili neverbalni. Također, oblici govora mržnje mogu se podijeliti po štetnosti koju imaju za određenu osobu ili grupu ljudi, kao i po stupnju transparentnosti.

Postoje načini širenja govora mržnje diskretnijim načinom te izravnim. Primjerice, izravne ksenofobične, uvredljive ili rasističke izjave drugoj osobi su klasičan način javnog i izravnog širenja govora mržnje, dok su diskretniji načini razne ideje u smjeru rasizma, šovinizma i drugih različitih pokreta te se pokušava naći „svrha“ takvih ideja. Naime, autori takvih ideja smatraju kako čine dobru stvar time što pokušavaju društvo „popravit“ na taj način.

Oblici u kojima se govor mržnje može pojaviti su:

- razni rasistički, anti-semitski, šovinistički, seksistički stereotipi te uvredljive dvosmislene izjave upućene određenoj osobi ili skupini ljudi, uobičajeno je zbijanje šala u tom smislu

³ Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/261534> (12.10.2018.)

- načini verbalnog uznemiravanja kojima se osobu ili grupu ljudi ponižava, dovodi u stanje nelagode, straha ili srdžbe
- nazivanje ljudi određene društvene skupine pogrđnim imenima, etiketiranje ljudi na osnovu njihove pripadnosti određenoj vjerskoj, kulturnoj skupini ili prema nekoj drugoj osnovi (primjerice, „cigani“, „šiptari“, „jazavčari“ i slično,
- iznošenje raznih optužbi za određene skupine ljudi, utemeljeno na pretpostavkama, stereotipima i predrasudama. Uglavnom iracionalne optužbe kao primjerice „Srbi su genocidni“, „Bosanci su glupi“,
- učestale prijetnje i verbalno zastrašivanje određenih skupina ili pojedinaca kako bi napustili određeno mjesto stanovanja, radno mjesto,
- umanjivanje zločina i genocida te umanjivanje značaja nastalih žrtvi određenih progona, negiranje ratnih katastrofa te nalaženje razloga kako bi se dokazala opravdanost takvih postupaka,
- izazivanje i poticanje fizičkog nasilja zbog benignih i smiješnih razloga kao što je navijanje za drugi nogometni klub ili potjecanje iz drugog grada ili drugog kvarta unutar istog grada (primjerice, na nogometnim utakmicama protiv drugih navijačkih skupina).

Kao što se može primijetiti, oblici govora mržnje pojavljuju se u oblicima naizgled bezopasnog vica ili pogrđnog epiteta do otvorenog iskazivanja mržnje i nepodnošenja verbalnim i neverbalnim putem (nasilnim ponašanjem). Može se također manifestirati kroz ponižavajuće aluzije do poticanja na genocid.

Načini na koje se postiže širenje takvih poruka su putem javnih priredbi te verbalnih poruka za vrijeme tih priredbi, neverbalnim načinima putem gesti, simbolike, slika, te putem tiskovnih i elektroničkih medija koji su danas posebno česti. Često se prikriveno načini mržnje prenose putem filmova ili serija, knjiga ili stripova i ostalo.

Svakako je bitno koji je način prenošenja poruke s obzirom na broj ljudi koje ona pogađa. Primjerice, prenošenje govora mržnje putem plakata svakako će dotaknuti veći broj ljudi ili putem ostalih načina dostupnih široj masi ljudi, nego što je to izravno licem u lice ili telefonski

ali je puno intenzivnije. Jedan od načina koji su vrlo intenzivni a pogađaju vrlo široku populaciju je putem interneta čiji će se značaj opisati dalje u radu.

2.2. Pravna regulativa

U današnje vrijeme modernih tehnologija i sveopćeg korištenja Interneta, govor mržnje javlja se najčešće upravo na Internetu, i k tome, najčešće se ne sankcionira. Ne zato što se zakon prema kojem bi se činilo ne postoji, već zato što se ne provodi. Početkom ove godine Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva krenuo je u izradio zakona kojim bi se kažnjavao govor mržnje na Internetu. Tako bismo dobili novi zakon; Zakon za Internet. Međutim, zakonodavstvo je već reguliralo pitanja vezana za govor mržnje, kako na Internetu, tako i van njega. Najčešće se u tom kontekstu citira Članak 325. Kaznenog zakona:

„Tko putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način javno potiče ili javnosti učini dostupnim letke, slike ili druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema skupini ljudi ili pripadniku skupine zbog njihove rase, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, jezika, podrijetla, boje kože, spola, spolnog opredjeljenja, rodnog identiteta, invaliditeta ili kakvih drugih osobina.“⁴

Nadalje, Zakon o elektroničkim medijima kazuje sljedeće:

„U audio i/ili audiovizualnim medijskim uslugama nije dopušteno poticati, pogodovati poticanju i širiti mržnju ili diskriminaciju na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta,

⁴ Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17 , Čl. 325. stavak 1

izražavanja ili spolne orijentacije, te antisemitizam i ksenofobiju, ideje fašističkih, nacionalističkih, komunističkih i drugih totalitarnih režima.“⁵

Isti zakon kasnije dodaje kako se te odredbe primjenjuju i na elektroničke publikacije. Jasno je, dakle, da zakonska regulativa postoji, ali se ne provodi. Na temelju navedenog, može se postaviti pitanje: dali je govor mržnje ilegalan? U mnogo država jest, ali to zavisi o tome kako pojedina država definira govor mržnje, ako ga uopće definira.

Razlog ovim različitim razinama i načinima reguliranja govora mržnje je u tome što je to relativno novi problem koji se u svijetu pojavio za vrijeme Drugog svjetskog rata. Tada je ideja koja je stajala iza ovakvih zakona je bila obuzdati anti-semitsku propagandu i rasizam koji su doveli do katastrofe kao što je holokaust, a u današnje vrijeme govor mržnje se prije svega nastoji spriječiti na društvenim mrežama, čije je korištenje poprimile masovne razmjere.

Slika 1: Govor mržnje (ilustracija)⁶

⁵ Zakon o elektroničkim medijima, NN 153/09, 84/11, 94/13, 136/13, Čl. 12, stavak 2

⁶ Slika preuzeta <https://www.hayat.ba/vijest.php?id=128278> (14.10.2018.)

Što se tiče država članica Europske unije, samo jedna država ima „Zakon za Internet“. Pomalo kontroverzan njemački NetzDG ⁷ stupio je na snagu 2017. godine, a među ostalim, traži od društvenih mreža da korisnicima omoguće jednostavan i transparentan način za prijavljivanje ilegalnog sadržaja te da vidljivo protuzakonit sadržaj uklone ili blokiraju unutar 24 sata od prijave. Ako to ne učine, mogu biti sankcionirane kaznom do pet milijuna eura. Treba dodati i da se u njemačkoj ne-internetski zakoni koji se vežu uz govor mržnje rigorozno provode, pa je NetzDG nadogradnja na njih.

Ostale države članice EU donijele su smjernice vezane uz prevenciju govora mržnje i borbu protiv rasizma i ksenofobije u svibnju 2016. godine u Brusselesu.

Još jedan od zakona koji osuđuje govor mržnje je Zakon o medijima kojim se uređuju načela slobode medija, prava novinara i drugih sudionika u javnom informiranju na slobodu izvješćivanja i dostupnost javnim informacijama. Zakonom se izričito zabranjuje prenošenjem programskih sadržaja u medijima poticati ili veličati nacionalnu, vjersku, spolnu ili drugu neravnopravnost na temelju spolne orijentacije, kao i ideološke i državne tvorevine nastale na takvim osnovama, te izazivati nacionalno, rasno, vjersko, spolno ili drugo neprijateljstvo ili nesnošljivost, neprijateljstvo ili nesnošljivost na temelju spolne orijentacije, poticati nasilje i rat.

2.3. Posljedice govora mržnje

Najčešća posljedica govora mržnje je povrijediti drugu osobu, poniziti ju ili ju uplašiti. Govor mržnje često je način verbalno nasilnog rješavanja problema te se taj način koristi kako bi se neke organizacije, grupe ljudi ili pojedince spriječilo da govore o temama koje drugima ne odgovaraju. Posljedice govora mržnje u velikim grupama najčešće se očituje u ratovima koji

⁷ Netzwerkdurchsetzungsgesetz, izvor:

<https://www.technologylawdispatch.com/tag/netzwerkdurchsetzungsgesetz-netzdg/> (14.10.2018.)

su ispunjeni ubijanjima, mučenjima, progonima i diskriminacijama svake vrste. Poslije rata ostaju diskriminacije naročito po nacionalnom pitanju.

Također, postoje i manje skupine ljudi koje su određenog stava prema nekoj drugoj skupini te ih se putem govora mržnje nastoji potaknuti na djelovanje te se podupire njihove skrivene stavove. Novi način realizacije govora mržnje su izgredi na sportskim priredbama. Najčešće se to događa na nogometnim utakmicama gdje se govor mržnje realizira u tučnjavama i teškim ozljedama ljudi, uz demoliranje stadiona.

Govor mržnje sa negativnim konotacijama nosi prije svega negativne posljedice vezane uz psihološke, političke, socijalne i kulturološke učinke na pojedinca ili skupinu ljudi. Uvrede i napadi upućeni na grupu ljudi zbog njihovog „grupnog“ identiteta pojedinci shvaćaju kao napad na svakoga od njih zasebno jer svi pripadaju istoj skupini ljudi. Ono što žrtve govora mržnje vrijeđa je diskriminirajući sadržaj određene poruke te nakon toga opravdanje navedenog sadržaja te racionalizacija kojom se takvi sadržaji nastoje učiniti prihvatljivima svima a napadnuta grupa ljudi se prikazuje kao štetna i nepotrebna. Iako osobe koje napadaju imaju izražene negativne emocije, to ipak nije toliko značajno spram napadnute grupe.

Svakako se mora reći kako je govor mržnje određene skupine društva pokazatelj patologije društva te se može reći kako se radi o bolesnom ili trulom dijelu društva. Širenje mržnje prema drugim članovima pripadajućeg društva, koji nisu nikome ništa krivi, samo radi njihovog identiteta (uvjetovanog biološki ili kulturno) je u suprotnosti s temeljnim ljudskim pravima jednakosti i ravnopravnosti na kojima se temelji civilizirano društvo. Takvo bolesno društvo sugerira da su nasilje i istrebljenje takvih „drugačijih“ skupina ljudi opravdani i društveno poželjni.

Alaburić (2003) navodi kako su štetni učinci govora mržnje sljedeći:

- izazivanje emocionalnog stresa, osjećaj gubitka ljudskog dostojanstva što će kod psihološki labilnijih osoba ostaviti dugoročne posljedice na psihičko zdravlje,
- interiorizacija diskriminatorne poruke pri čemu je žrtva izmanipulirana te je uvjerena u ispravnost stavova koju daju grupe koje optužuju, uvjerena je u opravdanost takvih ideja i stajališta. Žrtve počinju imati osjećaj srama i krivnje te smatraju kako su inferiorne i

manje vrijedne. Na taj način stvorene krivo utemeljene stavove teško je iskorijeniti iz osoba, a posljedica su dugotrajnog i intenzivnog izlaganja žrtava nasilničkim i optuženičkim skupinama. Treba napomenuti kako se posebno ciljalo na djecu koja tada još formiraju svoju ličnost te su vrlo osjetljivi na bilo kakve kritike,

- održavanje političke i društvene nejednakosti između različitih društvenih skupina. Primjerice, skupine ljudi koje su dugo vremena bile potlačene i diskriminirane te radile lakše poslove (žene u ulozi domaćice) ostaju u uvjerenju da takav poredak i dalje treba biti te se takvi diskriminatorni uvjeti održavaju. Na primjer, žene su u prošlosti bile domaćice te nisu radile poslove van kuće, dok su muškarci bili zaduženi za odrađivanje fizičkih poslova. Ta se situacija promijenila, jer u današnje vrijeme muškarci i žene rade uredske poslove te su intelektualno na istoj razini, ali se svejedno žene marginalizira kao manje važne i predodređuje ih se da budu kućanice. Može se zaključiti kako je takav stav zastario te je najblaže rečeno primitivan.

Ušutkavanje žrtava prijetnjama onemogućava njihovu slobodu govora te ih se sprječava u odgovaranju. Takav stav prema inferiornijim skupinama u društvu može imati teške posljedice u vidu sve veće neravnopravnosti. Poniženi pojedinci osjećaju strah i nesigurnost što ih sprječava u reakciji za koju oni osjećaju da je ispravna. Na taj se način potiče pasivno sudjelovanje u problemima. Primjerice, u Republici Hrvatskoj bi se masovni javni prosvjed možda završio time što bi policija, pod utjecajem političara, ugasila prosvjed na nasilni način kao što se to događalo i prije osamostaljenja.

Govor mržnje važan je faktor i u poticanju na terorizam i još važniji u vježbi i izobrazbi terorista. Terorizam je trenutno jedna od najvećih aktualnih opasnosti za moderni svijet. Terorizam predstavlja najveći sigurnosni rizik iz dva razloga što se ne zna kada i gdje će teroristički čin biti izveden, i drugo, što nema adekvatne obrane od njega jer terorist žrtvuje vlastiti život.

3. GOVOR MRŽNJE U JAVNIM MEDIJIMA

Veliku ulogu u širenju marginalizacije, diskriminacije i govora mržnje imaju mediji koji se smatraju četvrtom silom u svijetu, što znači da imaju direktan utjecaj na javno mijenje. Ako je medij jedan od „alata“ kojima se širi govor mržnje, a ima snažan utjecaj na društvo, jasno je da će imati utjecaje na one koji medije konzumiraju. Prvi zabilježeni slučajevi govora mržnje u bližoj hrvatskoj povijesti, bili su u zemljama bivše Jugoslavije gdje se godinama poticao govor mržnje prema raznim narodima, narodnostima i religijama pred sam početak rata u Hrvatskoj, a posebice je bio izražen u Domovinskom ratu. Ubojstva, psihička i fizička zlostavljanja, terorizam, samo su neke od posljedica govora mržnje usmjerenog na pojedinca, obitelj i druge skupine.

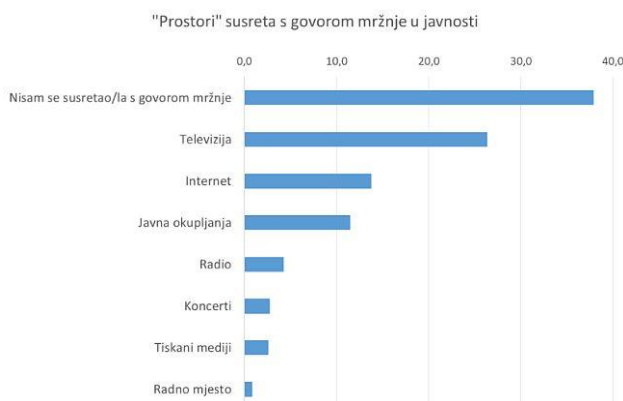
Mediji redovito doživljavaju promijene razvojem tehnologija, prijenosa informacije ili pohrane, pa je tako i u 20. stoljeću novi medij bila televizija, dok je to danas Internet. Internet se smatra novim medijem za masovno komuniciranje koji konstantno napreduje, povećava mu se brzina pristupa, servisa, funkcija. Nenad Prelog u članku „Novi mediji i novinstvo na internetu“ kaže kako su „novi mediji unijeli goleme promjene u način i organizaciju svakodnevnog života i rada. Oni grade potpuno nove modele društvenih zajednica koje se temelje na sinergijskim efektima novih tehnologija proizvodnje, obrade, prijenosa, pohrane i pretraživanja informacija i njihovog korištenja. Novi mediji su već uglavnom ugrozili temelje poslovnih modela većeg dijela medijske industrije: tiskanih novina, distribucije glazbe, nedigitalne fotografije, televizije „opće prakse“, programa koji su namijenjeni svima.“⁸

Uporaba elektroničkih medija nosi niz prednosti: veću mogućnost učenja, veću dostupnost informacijama, lako i brzo pregledavanje aktualnih vijesti, lako dostupan izvor zabave, lakšu komunikaciju s ljudima te brzo i jednostavno dopisivanje s vršnjacima i ljudima u različitim

⁸ Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/828851.Zbornik_radova_-_Book_of_Proceedings_FR_2016_-_online.pdf (11.10.2018.)

dijelovima svijeta, razmjenu iskustava, mišljenja i informacija s vršnjacima i odraslima sličnih interesa ili problema, razvoj vještina pisanja, kreativnosti, i strategija za selekciju informacija. No uz prednosti, donosi i niz rizika: pojavu elektroničkog nasilja i govora mržnje na Internetu, stvaranje teže kontroliranih uvjeta koji omogućuju dječju pedofiliju, mogućnost razvijanja ovisnosti o elektroničkim medijima te, općenito, zdravstvene probleme povezane s prekomjernom upotrebom elektroničkih uređaja i medija.

Godine 2017. profesori Fakulteta političkih znanosti izdali su zbornik radova Govor mržnje u Hrvatskoj u kojem je provedeno empirijsko istraživanje o govoru mržnje u Hrvatskoj. Rezultati istraživanja pokazali su da se u Hrvatskoj govor mržnje najčešće može susresti u televizijskom programu, potom slijede Internet, javna okupljanja, radio, koncerti, tiskani mediji i radno mjesto (kako je prikazano na sljedećoj slici).

Slika 2: Prostori susreta s govorom mržnje u javnosti ⁹

Rezultati su pokazali da je govor mržnje najčešće prisutan u informativnim člancima i izvještajima na javnoj televiziji. Takav govor bio je najčešći u tekstovima o izbjegličkoj krizi i migracijama, na drugom su mjestu teme međuetničkih odnosa, a u visokom postotku javljaju

⁹ Slika preuzeta: <http://ideje.hr/radijska-emisija-zborniku-istrazivanju-govoru-mrznje-hrvatskoj/> (14.10.2018.)

se i tekstovi koji rehabilitiraju ili relativiziraju fašizam. Netrpeljivost na temelju spola ili seksualne orijentacije pojavljuje se u nešto manjoj mjeri, no tijekom istraživanja pokazalo se da je raspon tema u kojima se govor mržnje javlja i puno širi. Spomenuta je tako medijska hajka na „uhljebe“ u javnom sektoru, napadi na reproduktivna prava i pitanja vjerskih sloboda.

3.1. Govor mržnje i sloboda izražavanja na Internetu

Internet se u današnje vrijeme smatra nereguliranim i anarhičnim područjem vezano uz slobodu govora i govor mržnje. Naime, ponekada je ta dva pojma teško ograničiti.

Inicijative koje se pokušavaju boriti s govorom mržnje suočavaju se s činjenicom da je internet široko dostupno područje te činjenica da svatko, od kuda god tko ima kompjutor ili mobitel te ima vezu s internetom može slobodno izraziti mišljenje. U UK, Zaklada za praćenje internetskih objava (Internet Watch Foundation – IWF) savjetuje da ako netko vidi rasistički ili drugi neprikladni sadržaj na internetu, mogu kontaktirati navedenu zakladu te će se slučaj dalje uputiti policiji koja radi u partnerstvu s IWF, te će se djelovati u smjeru otklanjanja takvog sadržaja.

U Hrvatskoj zabrinjavajuća je činjenica da su mladi sve više prisutni u virtualnom svijetu te su im na svakom koraku dostupne različite informacije bilo u obliku blogova, komentara ili članaka. Filozofski fakultet u Osijeku je 2015. godine u suradnji s Centrom za nestalu i zlostavljano djecu proveo istraživanje o učestalosti provođenja vremena na društvenim mrežama. U ispitivanju je sudjelovalo 7083 učenika iz 93 osnovne i srednje škole u Hrvatskoj. Učenici su naveli kako dnevno provode oko 5 sati na internetu, a vikendom oko 6 sati. Pristupaju internetu putem mobitela u većini slučajeva, što znači da na internetu mogu biti gotovo u svakom trenutku. Iz tog se razloga može zaključiti kako je korištenje interneta sve manje pod nadzorom odraslih osoba, dok istraživanja pokazuju kako su djeca sve manje kritična prema sadržajima koje pronalaze na internetu te su manje svjesni opasnosti vezanih uz privatnost koje internet nosi. Iz tog su razloga često upravo djeca i tinejdžeri ciljana skupina za izrabljivanje i manipulaciju. Putem raznih portala i foruma koji su uglavnom van nadzora bilo

kakvih institucija djece i mlade osobe se informiraju ili dezinformiraju na temelju čega stvaraju stavove koji su često iracionalni te stereotipizirani što utječe na njihovu prosudbu u stvarnom svijetu i na ponašanje prema drugima.

3.1.1. Govor mržnje na hrvatskim portalima

Očito je da Internet uvelike mijenja uloga novinarstva. Razlog tome je što su svi portali komercijalno usmjereni, zadatak je da budu što posjećeniji. Stoga svojim čitateljima moraju donositi zanimljive vijesti, moraju istražiti ono što čitatelji žele čitati te im to svakodnevno prikazivati. Ovdje se javlja i pojam građanskog novinarstva u kojem sami čitatelji sudjeluju u proizvodnji vijesti. Gotovo svi portali omogućuju svojim korisnicima da ispod objavljene vijesti ostavljaju svoje komentare. Zavisno o portalu, korisnik može ostaviti komentar kao anonimna osoba ili se mora registrirati pomoću profila na nekoj od društvenih mreža ili elektroničke pošte. Na taj način novinari ostvaruju interakciju sa svojim čitateljima.

Važno je naglasiti da većina portala donosi pravila komentiranja u kojima korisnicima uglavnom navode sve što je zabranjeno pisati u komentarima napominjući kako će svaki komentar koji ne bude u skladu s tim pravilima biti i uklonjen. Upravo zbog želje za interakcijom sa svojim čitateljima putem interneta, na portalima su česti primjeri govora mržnje među komentarima čitatelja. Komentirati se može putem otvorenih korisničkih računa na kojima se navodi korisničko ime i prezime, što osigurava anonimnost. Upravo anonimnost je najveći problem jer ona djeluje kao sigurna zona onome tko širi govor mržnje te se zbog nje vrlo teško može otkriti tko je ta osoba.

Komentiranje je tijekom vremena postalo apsolutna suprotnost početnoj ideji interakcije između novinara i čitatelja. Pisanje komentara više nije samo iznošenje mišljenja nego je postalo ispušni ventil za sve frustracije jednog komentatora. Iako se takvi komentatori blokiraju, oni uvijek nađu načina da se vrate, no upravo po njihovom stilu pisanja mogu biti prepoznati. Takve osobe odustaju tek nakon nekoliko godina - ili promijene stil pisanja i pristup ili odu s portala. Blokiranje i deaktivacija računa najčešće su i na portalu 24sata, Jutarnji.hr, Indeks.hr i

Slobodna Dalmacija. Iako zabrana ograničava interakciju, ona štiti javnost. Potpuna zabrana komentiranja bila bi suprotna samoj ideji interneta. Osim bolje administracije, važno je ljude osvijestiti o posljedicama govora mržnje koje zasigurno nikome nisu donijele nešto dobro. ¹⁰

Nažalost, unatoč svim naporima novinara i urednika portala da govora mržnje ne bude u komentarima njihovih čitatelja, on je danas sveprisutan. Urednici portala pokušavaju im doskočiti tako što su u potpunosti isključili mogućnost komentiranja, a zanimljivo je da novinari sve komentare koji izriču govor mržnje skupljaju u tzv. Poeziju mržnje.

No, nije problem isključivo u čitateljima, možda je veći problem što dolazi do istupa službenih osoba koje svojim javnim govorom i djelovanjem pridonose atmosferi netrpeljivosti prema različitostima te iznose diskriminatorne ideje.

GONG ¹¹ je s timom istraživača- volontera provodio projekt praćenja mržnje u medijima od početka listopada 2015. do završetka rujna 2016. godine. U analizu su bili uključeni mainstream mediji, ali i oni koji pokazuju sklonost zastupanju isključivih i diskriminatornih stavova. Uzorak su tako činili Index.hr, 24 sata, Glas Slavonije, Jutarnji list, Novi list, Slobodna Dalmacija i Večernji list, tjednici 7dnevno, 24 express, Glas Koncila, Globus, Hrvatski tjednik, Hrvatsko slovo i Nacional, portali Direktno, Dnevno.hr, Libela, Lupiga i Narod.hr, radijska emisija U mreži prvog, televizijske emisije Bujica, Markov trg, Otvoreno i RTL Direkt te četiri središnje informativne emisije na televizijama s nacionalnom koncesijom.

Najviše govora mržnje zabilježeno je na portalu Dnevno.hr, koji je u više navrata pokazao sklonost diskriminatorno intoniranom, ponižavajućem i uvredljivom govoru, prikazivanju izvan europskih izbjeglica i migranata kao kriminalaca i silovatelja te afirmaciji homofobnih stavova.

¹⁰ Izvor: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/uvredljivi-komentari-citatelja-dosezu-brojku-od-cak-90-posto-na-portalima-je-cest-govor-mrznje/918815/> (10.10.2018.)

¹¹ GONG je organizacija civilnog društva usmjerena na odgovorno sudjelovanje građana u političkim procesima, zaštitu i promicanje vladavine prava te ljudskih prava i solidarnosti

Kada je riječ o pojedinačnim slučajevima govora mržnje u medijima, jedan od najgorih bio je govor Marka Juriča u odjavi emisije Markov trg na početku 2016., zbog kojeg je Z1 televizija kažnjena suspenzijom emitiranja na tri dana, nakon čega je uslijedio prosvjedni marš na regulatorno tijelo koje je izreklo kaznu.

Među najgorim slučajevima nalazi se serijal kolumni portala Dnevno.hr o izbjeglicama, u kojima su migranti ocrnjivani i prikazivani kao „primitivni ljudi čiji IQ u prosjeku jedva doseže polovicu onog u najrazvijenijim dijelovima svijeta“, koji su „prilično nisko u evolucijskom lancu, sviđalo se to kome ili ne“ i koji „da nisu došli u dodir s razvijenijim društvima u jednom trenutku, ne bi do sad, po vlastitim kapacitetima, poznavali ni kotač“. Ovaj serijal kolumni predstavlja jedan od najeklatantnijih primjera širenja ideja rasne superiornosti.¹²

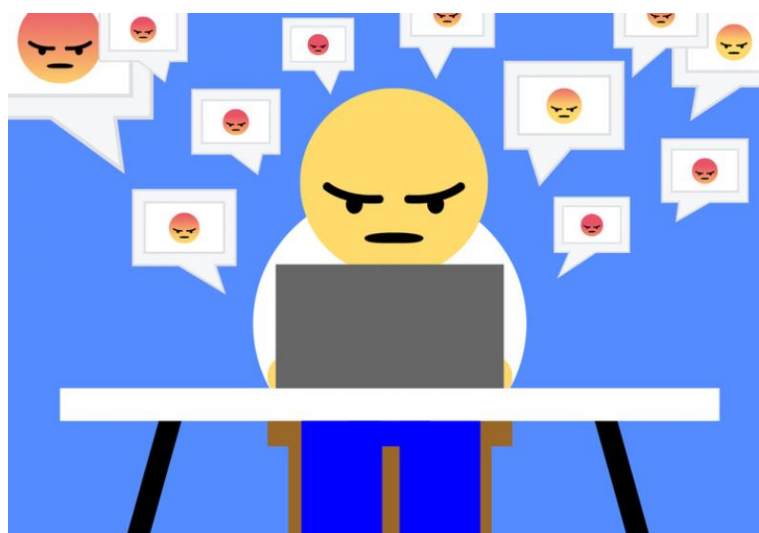
Cilj projekta GONG-a bio je potaknuti institucije i nadležna tijela na reagiranje na neprihvatljive oblike govora u javnom prostoru. U promatranom razdoblju zaprimljeno je šest reagiranja nadležnih tijela: u odnosu na emisiju Markov trg reagiralo je Vijeće za elektroničke medije, Pučka pravobraniteljica i Novinarsko vijeće časti. Vijeće za elektroničke medije reagiralo je u još dva slučaja, dok je u jednom reagirala Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

Temeljna poruka projekta je ograničiti prostor govoru mržnje i diskriminatornom govoru, a u tome nemaju odgovornost samo aktivni građani i organizacije civilnog društva- najviše odjekuju poruke koje šalju institucije kada nastupe odlučno i proaktivno.

¹² Izvor: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/istrazivanje-medija-najvise-govora-mrznja-na-portalu-dnevnohr/959601.aspx> (14.10.2018.)

3.1.2. Govor mržnje na društvenim mrežama

Današnju komunikaciju više ne možemo zamisliti bez upotrebe društvenih mreža, kako privatno, tako i poslovno. Nove platforme masovnog komuniciranja – društvene mreže, širom su otvorile vrata govoru mržnje. Neke od najpoznatijih društvenih mreža; Facebook, Twitter, MySpace, Youtube, Instagram i Snapchat postale su odlagalište poruka zaraženih mržnjom.

Slika 3: Govor mržnje na društvenim mrežama (ilustracija) ¹³

Autor Kušić online društvene mreže definira kao: “uslugu pomoću koje pojedinac može kreirati vlastiti profil uz mogućnost artikuliranja liste drugih korisnika s kojima su u komunikaciji, a cijela usluga se temelji na webu.,¹⁴ Društvene mreže danas imaju na stotine milijuna korisnika, a to se najviše može zahvaliti njihovom konceptu koji u središte zbivanja stavlja korisnika. Osim što potiču novu dimenziju socijalnih interakcija, one se organiziraju oko ljudi, za razliku

¹³ Slika preuzeta <https://www.bljesak.info/sci-tech/obrazovanje/ucimo-se-razumijevanju-slobode-govora-i-slobodnog-odgovornog-novinarstva/231278> (16.10.2018.)

¹⁴ Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=94860 (16.10.2018.)

od internetskih stranica kojima je u središtu određeni interes. Kušić također smatra da upravo kroz društvene mreže mladi izgrađuju svoj identitet te pregledavanjem i komunikacijom s drugim profilima započinju socijalizaciju. One također omogućuju lakše upoznavanje novih osoba. Središnji dio društvenih mreža čine vidljivi profili na kojima korisnici artikuliraju profile drugih korisnika - prijatelja. Na profilu pojedinac opisuje i predstavlja sebe, omogućuje drugim korisnicima da ga i bez komunikacije upoznaju. Iako svi servisi za društvene mreže potiču istinito predstavljanje, korisnici samostalno odlučuju na koji način će se predstaviti.

3.1.3. Facebook

Online društvene mreže i društveno umrežavanje postaje vrlo popularno među djecom i mladima. Među mnogim online društvenim mrežama Facebook je postao jedna od najpopularnijih online društvenih mreža u Hrvatskoj. Facebook tako postaje nov način komuniciranja i nova forma društvenosti te na taj način uvodi nove obrasce ponašanja i društvenog povezivanja.

Facebook je nastao 2004. godine za potrebe Sveučilišta Harvard. U samo tri tjedna Thefacebook je imao više od 6000 korisnika. 2006. godine Thefacebook mijenja ime u Facebook te se otvara za sve korisnike. Broj korisnika tada premašuje milijune i može se nazvati globalnim fenomenom. Danas Facebook ima 2 milijarde i 23 milijuna aktivnih korisnika.¹⁵

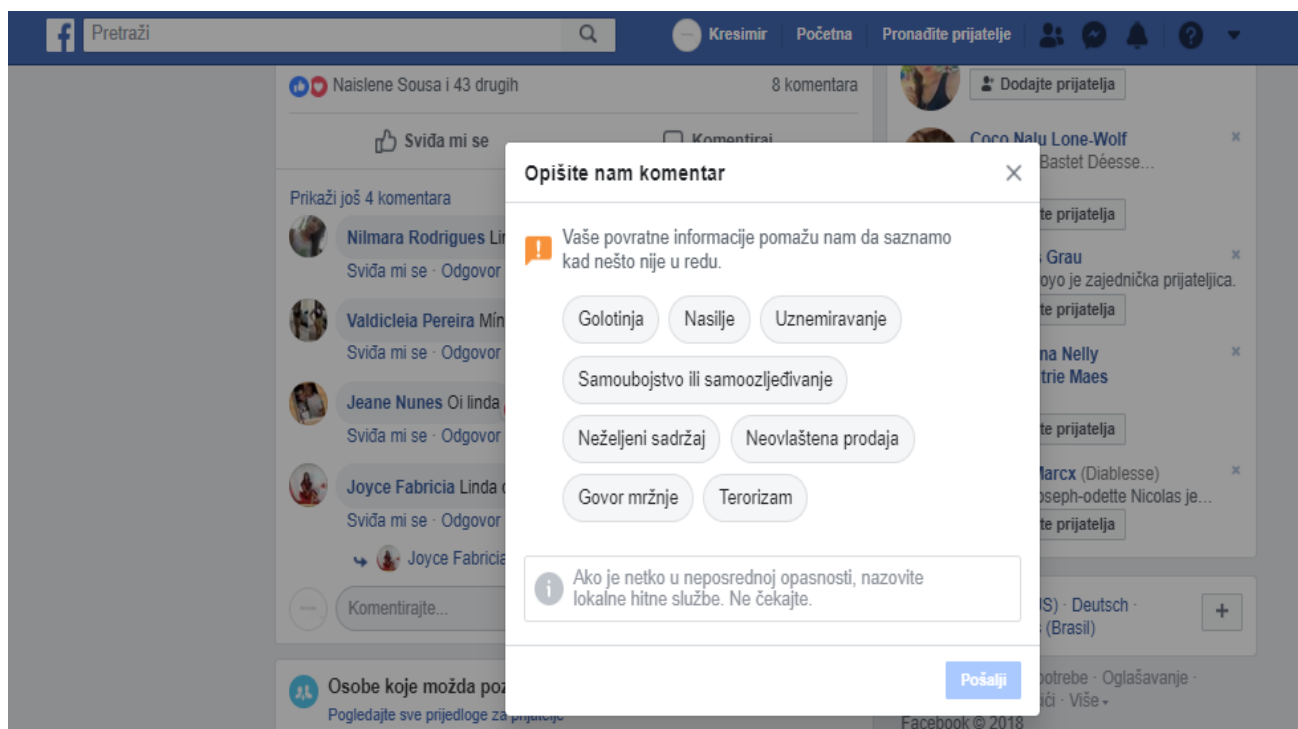
„The Facebook je internetski imenik koji povezuje ljude preko društvenih mreža na sveučilištima. Otvorili smo Thefacebook za javnost na Sveučilištu Harvard. Thefacebookom možete sljedeće. Pretraživati ljude sa svojeg sveučilišta. Doznati tko ide na vaša predavanja. Potražiti prijatelje svojih prijatelja. Pogledati vizualizaciju svoje društvene mreže.“¹⁶

¹⁵ Dostupno na <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/> (15.10.2018.)

¹⁶ Kirkpatrick, D.: Facebook efekt, Zagreb, 2012., str. 39

Prema dosadašnjim istraživanjima utvrđeno je da Facebook danas najčešće koriste učenici. Iako je dobna granica za otvaranje i posjedovanje profila navršenih 13 godina, učenici ga posjeduju i mnogo prije. Utvrđeno je da na Facebooku provode znatnu količinu vremena, a za komunikaciju koriste i druge alate i društvene mreže, što povećava količinu vremena koje učenici provedu u virtualnom prostoru. Učenici Facebook koriste za razne aktivnosti, najčešće za kontakt s prijateljima putem chata ili poruka što je i primarna svrha online društvenih mreža. Popularna aktivnost učenika na Facebooku je i kreiranje raznih grupa i sudjelovanje u njima. Kreiranje pojedinih grupa često ima cilj vrijeđanje i omalovažavanje pojedinih osoba, na što ukazuju citati i odgovori učenika na pitanje otvorenog tipa što im se ne sviđa kod Facebooka. Također, već i sami nazivi pojedinih grupa, čiji su članovi učenici, promoviraju upitne vrijednosti. Kreiranje provokativnih stranica i grupa smatra se opravdanim i "cool" ponašanjem. Pri samom kreiranju profila svaki korisnik je dužan pročitati Izjavu o pravima i odgovornosti. Što se tiče dijeljenja sadržaja i informacija s drugima, u Izjavi je naglašeno da je svaki korisnik vlasnik cjelokupnog sadržaja i informacija koje objavljuje na servisu Facebook. Kada se govori o sigurnosti, u Izjavi se ona ne garantira u potpunosti. Ovdje se traži pomoć samih korisnika kako bi njihovom pametnom upotrebom Facebook bio sigurnije mjesto. Posebno je naglašeno da se sadržaji koji potiču govor mržnje, nasilje i diskriminaciju ne bi smjeli objavljivati. Iako Facebook ima definiran govor mržnje i načine kako se bori protiv njegovog nastanka, najčešće učenici i mladi nepoželjan sadržaj ne prijavljuju.

Primjerice, pravila Facebook-a zabranjuju govore vezane uz nasilništvo, vrijeđanje i prijetnje iako se događaju razni propusti na tom području. Brojna istraživanja koja se bave ovom problematikom došla su do zajedničkih rezultata da korisnici, osobito mlađe populacije, prakticiraju ponašanja koja nisu dozvoljena na Facebooku, a definirana su uvjetima korištenja odnosno Izjavom o pravima i odgovornosti. To podrazumijeva pisanje laži o sebi na svom profilu, pisanje laži o drugim osobama, te posebice vrijeđanje drugih osoba po raznim osnovama.

Slika 4: Prijava nepoželjnog sadržaja na Facebook-u ¹⁷

¹⁷ Izvor: <https://hr-hr.facebook.com/> (14.10.2018.)

4. KAMPANJE PROTIV GOVORA MRŽNJE

Jedan od najboljih načina kako osvijestiti ljude o nekom problemu je pokretanje određene kampanje te u sklopu nje provoditi razne radionice tj. aktivno uključiti ljude kako bi bili sposobni sami prepoznati i riješiti problem odnosno da shvate da su oni sami dio rješenja.

Nacionalna kampanja „NE govoru mržnje na internetu“ najveća je kampanja protiv govora mržnje koja se do sada provodila u Hrvatskoj. Provedena je u suradnji Ministarstva socijalne politike i mladih i Nacionalnog odbora. Kampanja je trajala od rujna 2013. do prosinca 2014. godine.

Ciljane skupine Kampanje u Republici Hrvatskoj bile su: ¹⁸

- djeca i mladi koji šire govor mržnje,
- djeca i mladi pogođeni govorom mržnje
- šira javnost

Cilj kampanje je bio ukazati na negativne posljedice govora mržnje na internetu te diskriminatornog i neprihvatljivog izražavanja, a aktivnostima se nastojalo potaknuti na poštivanje ljudskih prava i uvažavanje različitosti. Iako se temeljila na internetu, kampanja je održavala razne offline aktivnosti poput radionica, seminara, flash-moba i sl.

Također, upućen je poziv učenicima osnovnih i srednjih škola da snime video uradak na temu „Zašto dislajkam mržnju na Internetu.“, a najbolji su i nagrađeni. Pozvani su i svi građani koji koriste društvene mreže da putem njih podrže Kampanju tako što će na svome profilu postaviti

¹⁸ Preuzeto: <https://mdomsp.gov.hr/dobrodosli-na-stranicu-nacionalne-kampanje-ne-govoru-mrznje-na-internetu/nacionalna-kampanja-ne-govoru-mrznje-na-internetu/556> (15.10.2018.)

logo Kampanje, lajkati Facebook stranicu Kampanje, prijaviti sadržaj koji prepoznaju kao govor mržnje ili podijeliti svoje iskustvo.

Slika 5: Kampanja protiv govora mržnje ¹⁹

Dvije godine kasnije, u rujnu 2016. Hrvatska pošta je sudjelovala je u kampanji protiv govora mržnje. Hrvatska pošta javnosti je skrenula pažnju na govor mržnje kroz prigodnu dječju poštansku marku. Učenica 4.c razreda OŠ iz Koprivnice svojim je likovnim uratkom najbolje opisala zadanu temu, njezin je rad postao motiv, a ona je potpisana i kao autor prigodne poštanske marke. Marka je tiskana u 100.000 primjeraka.

¹⁹ Slika preuzeta: <http://www.dislajkamrnju.hr/> (15.10.2018.)

Slika 6: Kampanje Hrvatske pošte- Ne govoru mržnje ²⁰

Organizacije civilnog društva (GONG, Kuća ljudskih prava i Udruga za nezavisnu medijsku kulturu) 2015. – 2016. provele su zajednički projekt "Dosta je mržnje" kojim su željeli podići razinu svijesti o diskriminatornom javnom govoru.

GONG provodi istraživanja i analize, obrazuje i informira, a partner je u provedbi projekta „Against Hate“, usmjerenog na praćenje pojavnosti i podizanje kapaciteta policije i pravosuđa za suzbijanje govora mržnje u javnom prostoru te za sankcioniranje zločina iz mržnje. Prema statistici Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, u 2015. godini policija je zabilježila 24 zločina iz mržnje od kojih je u 15 slučajeva motivirano rasizmom i ksenofobijom, a prema tipu kaznenog djela većina ih potpada pod kaznena djela prijetnji. Statistika nije potpuna jer postoji veliki broj neprijavljenih slučajeva, upozoravaju organizacije civilnog društva. Primjerice, Srpsko narodno vijeće koje objavljuje godišnji izvještaj o govoru mržnje i napadima protiv Srba u RH – Bilten ističe da su u 2015. godini zabilježili 189 slučajeva nasilja motiviranog mržnjom prema Srbima, što je broj deset puta veći od onoga zabilježenog u službenoj statistici. ²¹

²⁰ Slika preuzeta: <https://www.posta.hr/ne-govoru-mrznje/983> (15.10.2018.)

²¹ Izvor: <https://www.gong.hr/hr/aktivni-gradani/projekt-protiv-mrznje/> (10.10.2018.)

Osim kod nas i u zemljama EU, kampanje protiv govora mržnje održavaju se i u našoj regiji. Primjerice, prva kampanja „STOP! Govor mržnje“ provedena je u BiH tijekom 2014. godine. Ciljevi projekta bili su sistemski, aktivno i stručno doprinijeti smanjenju govora mržnje u online medijima u BiH, educirati na najširoj osnovi javnost koja je aktivna u komunikaciji na online medijima o tome što je to govor mržnje, kako ga prepoznati, koje su opasnosti govora mržnje, koje posljedice izaziva, koje pravne posljedice i sankcije prema krivičnim zakonima u BiH povlači govor mržnje kao krivično djelo, kako izbjeći govor mržnje i šta je alternativa i ono najvažnije, uključiti online medije, njihove osnivače, urednike i redakcije u proces suzbijanja govora mržnje. Kampanja se provela na način da se tim sastojao od 7 mladih i ambicioznih novinara koji su educirani te praktično obučeni za rješavanje problema diskriminacije i govora mržnje te od aktivista Vijeća za štampu u BiH.

U razdoblju od tri mjeseca promatralo se komentare na online medijima (domaćim portalima) te se, ukoliko bi se primijetio problem govora mržnje, interveniralo postavljanjem komentara „STOP! Govor mržnje!“. Na taj se način pratila rasprava na 42 portala u BiH. Potvrdilo se u rezultatima kako je većina portala s najvećom stopom govora mržnje istodobno imala najviše posjeta te se brisanjem ovakvih sadržaja teško moglo intervenirati. Naime, problem je u voditeljima portala koji su izrazili bojazan da bi mogla pasti mogućnost zarade sa smanjenom posjećenošću portalu.

Na kraju su donesene preporuke vezane uz govor mržnje na javnom prostoru BiH te se upućuje nadležne da ne ignoriraju ovakav problem. Kampanje koje bi se provodile u budućnosti trebalo bi što više proširiti na web sadržaje kako bi sve više ljudi razvilo svijest o tome što je sloboda govora te gdje ona prestaje. Trebale bi se također provoditi akcije uključivanja državnih institucija koje bi djelovale po kaznenom zakonu, ali je gledajući objektivno, kod nas to još uvijek teško provedivo zbog inertnosti državnih institucija te okretanjem ka vlastitim interesima umjesto ka interesima društva.

Slika 7: Slogan kampanje u BIH ²²

²² Izvor: <http://www.media.ba/bs/preporuka/vzs-analiza-govora-mrznje-na-portalima> (16.10.2018.)

5. ZAKLJUČAK

Govor mržnje, iako zadire u sve društvene pore, najčešće se očituje na Internetu. Iako se zakonodavstvo s jedne strane pobrinulo da se što efikasnije prilagodimo digitalnom dobu, s druge strane, zakoni se ne provode. Najbrži i najefikasniji način suzbijanja govora mržnje bio bi da se zakoni počnu provoditi, da se djecu educira, a odrasle sankcionira. Zbog sve veće uporabe Interneta, računala i pametnih telefona oblici govora mržnje prenose se u online okruženje. Zabrinjava podatak da većina učenika i mladih svakodnevno provodi velik broj sati na društvenim mrežama, što dovodi do zanemarivanja školskih i kućanskih obaveza, zanemarivanja kućnih ljubimaca i sportskih aktivnosti, a također ne prakticiraju druženje s prijateljima u stvarnom svijetu što negativno utječe na njihov socijalni razvoj. Na društvenim mrežama, više nego u bilo kojem drugom virtualnom prostoru, dolazi do ponašanja koja nisu poželjna- dolazi do vrijeđanja, govora mržnje, uznemiravanja i nasilja. Popularnost upotrebe društvenih mreža među učenicima dokazuje i podatak da one koji društvene mreže ne koriste okolina smatra čudacima i zaostalima.

Na temelju navedenog može se zaključiti da postoji potreba za edukacijom učenika, roditelja i nastavnika o online društvenim mrežama i društvenom umrežavanju u virtualnom svijetu. Učenike je potrebno osvijestiti o karakteristikama i postavkama online društvenih mreža te provesti edukaciju o dobrim i lošim stranama, o zaštiti privatnosti, ali i o moralnom i etičkom ponašanju prema drugima s obzirom na to da upravo oni koji sudjeluju u online društvenim mrežama mogu utjecati i usmjeriti svoje ponašanje i ponašanje drugih u sustavu.

6. LITERATURA

Knjige i znanstveni članci

- [1] Alaburić, V. (2003). Ograničavanje "govora mržnje" u Demokratskome društvu - teorijski, zakonodavni i praktički aspekti - I. Dio, dostupno na <http://www.pravo.unizg.hr/USTP/predmet/ups/seminar - dr. sc. a. horvat vukovic> (12.10.2018.)
- [2] Bogdanić, A. (2010). "Govor mržnje." Znakovi i poruke, dostupno na <http://kfbl.edu.ba/wp-content/uploads/2015/02/ZiP-III-1-2010.pdf> (11.10.2018.)
- [3] Brautović, M., (10.9.2010.), Razvoj hrvatskog online novinarstva 1993-2010. dostupno na http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=97969 (12.10.2018.)
- [4] Ciboci, L., Kanižaj, I. (2011). Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove. Utjecaj, učinci i posljedice nasilja u medijima na djecu i mlade, dostupno http://www.matica.hr/media/pdf_knjige/840/djecaMedija%2011.pdf (15.10.2018.)
- [5] Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17
- [6] Kirkpatrick, D. (2012). Facebook efekt, Zagreb: Lumen izdavaštvo d.o.o
- [7] Kosić, S.: Online društvene mreže i društveno umrežavanje kod učenika osnovne škole: Navike Facebook generacije, dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=94860 (16.10.2018.)
- [8] Krolo, K., Puzek, I. (2014). Upotreba internetskih društvenih mreža i participacijske dimenzije društvenog kapitala mladih na primjeru Facebooka, dostupno http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=192107 (13.10.2018.)
- [9] Kulenović, E (2016): Govor mržnje u Hrvatskoj: Političke analize, Zagreb
- [10] Munivrana Vajda Maja; Šurina Marton Andrea (2016); Gdje prestaju granice slobode izražavanja, a gdje počinje govor mržnje?. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu23(2): 435-467 dostupno <https://hrcak.srce.hr/file/261534> (12.10.2018.)

- [11] Peruško, Z.. (2011.) Uvod u medije. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
- [12] Zakon o elektroničkim medijima, NN 153/09, 84/11, 94/13, 136/13
- [13] Život u digitalnom dobu, Zbornik radova, 2016 dostupno na: [https://bib.irb.hr/datoteka/828851.Zbornik_radova - Book of Proceedings FR 2016 - online.pdf](https://bib.irb.hr/datoteka/828851.Zbornik_radova_-_Book_of_Proceedings_FR_2016_-_online.pdf) (11.10.2018.)
- [14] Woods: The EU Charter of Fundamental Rights, A Commentary, Oxford and Portland, 2014.

Internet izvori:

- [15] <https://www.hayat.ba/vijest.php?id=128278> (14.10.2018.)
- [16] <https://www.technologylawdispatch.com/tag/netzwerkdurchsetzungsgesetz-netzdg/> (14.10.2018.)
- [17] <http://ideje.hr/radijska-emisija-zborniku-istrazivanju-govoru-mrznje-hrvatskoj/> (14.10.2018.)
- [18] <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/uvredljivi-komentari-citatelja-dosezu-brojku-od-cak-90-posto-na-portalima-je-cest-govor-mrznje/918815/> (10.10.2018.)
- [19] <https://www.index.hr/vijesti/clanak/istrazivanje-medija-najvise-govora-mrznja-na-portalu-dnevnohr/959601.aspx> (14.10.2018.)
- [20] <https://www.bljesak.info/sci-tech/obrazovanje/ucimo-se-razumijevanju-slobode-govora-i-slobodnog-odgovornog-novinarstva/231278> (16.10.2018.)
- [21] <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/> (15.10.2018.)
- [22] <https://hr-hr.facebook.com/> (14.10.2018.)
- [23] <https://www.posta.hr/ne-govoru-mrznje/983> (15.10.2018.)

- [24] <https://mdomsp.gov.hr/dobrodosli-na-stranicu-nacionalne-kampanje-ne-govoru-mrznje-na-internetu/nacionalna-kampanja-ne-govoru-mrznje-na-internetu/556> (15.10.2018.)
- [25] <http://www.dislajkamrznju.hr/> (15.10.2018.)
- [26] <https://www.gong.hr/hr/aktivni-gradani/projekt-protiv-mrznje/> (10.10.2018.)
- [27] <http://www.media.ba/bs/preporuka/vzs-analiza-govora-mrznje-na-portalima>
(16.10.2018.)

7. POPIS SLIKA

Slika 1: Govor mržnje (ilustracija)	6
Slika 2: Prostori susreta s govorom mržnje u javnosti	11
Slika 3: Govor mržnje na društvenim mrežama (ilustracija)	16
Slika 4: Prijava nepoželjnog sadržaja na Facebook-u	19
Slika 5: Kampanja protiv govora mržnje	21
Slika 6: Kampanje Hrvatske pošte- Ne govoru mržnje	22
Slika 7: Slogan kampanje u BIH	24